

WAYS TO ASSESS THE INVESTMENT ENVIRONMENT IN FREE ECONOMIC ZONES AND INCREASE ITS EFFICIENCY

Adhamov Shohijakhon

Abstract

This thesis analyzes the modern methodology for assessing the investment climate in free economic zones (FEZs) of the Republic of Uzbekistan and scientifically based ways to improve their efficiency. The study provides a comparative analysis of 7 main FEZs of Uzbekistan and an assessment of their investment attractiveness according to 23 criteria in 5 groups of factors. Also, the successful experience of FEZs in China, Singapore and the United Arab Emirates was studied and practical recommendations adapted to Uzbekistan were developed.

Keywords

free economic zone (FEZ), investment climate, foreign direct investment (FDI), investment attractiveness, special economic zone, cluster policy, digital transformation.

ERKIN IQTISODIY ZONALARDA INVESTITION MUHITNI BAHOLASH VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI

Adhamov Shohijaxon Behzodjon o'g'li

Annotatsiya. Ushbu tezisda O'zbekiston Respublikasining erkin iqtisodiy zonalari (EIZ)dagi investitsion muhitni baholashning zamonaviy metodologiyasi va samaradorligini oshirishning ilmiy asoslangan yo'llari tahlil etilgan. Tadqiqotda O'zbekistonning 7 ta asosiy EIZ si qiyosiy tahlil qilinib, ularning investitsion jozibadorligini belgilovchi 5 ta omil guruhida 23 ta mezon bo'yicha baholash o'tkazilgan. Shuningdek, Xitoy, Singapur va Birlashgan Arab Amirliklari EIZ larining muvaffaqiyatli tajribasi o'rganib, O'zbekistonga moslashtirilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

**"ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO'NALISHLARI" nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-3, 2026**

Kalit so'zlar: erkin iqtisodiy zona (EIZ), investitsion muhit, xorijiy to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar (XTI), investitsion jozibadorlik, maxsus iqtisodiy zona, klaster siyosati, raqamli transformatsiya.

Аннотация. В данной диссертации анализируется современная методология оценки инвестиционного климата в свободных экономических зонах (СЭЗ) Республики Узбекистан и научно обоснованные пути повышения их эффективности. Проводится сравнительный анализ 7 основных СЭЗ Узбекистана и оценка их инвестиционной привлекательности по 23 критериям в 5 группах факторов. Также изучен успешный опыт СЭЗ Китая, Сингапура и Объединенных Арабских Эмиратов и разработаны практические рекомендации, адаптированные к Узбекистану.

Ключевые слова: свободная экономическая зона (СЭЗ), инвестиционный климат, прямые иностранные инвестиции (ПИИ), инвестиционная привлекательность, специальная экономическая зона, кластерная политика, цифровая трансформация.

KIRISH

Erkin iqtisodiy zonalar zamonaviy iqtisodiy siyosatning eng samarali vositalaridan biri sifatida dunyoning 145 dan ortiq mamlakatida qo'llanilmoqda. BMT Savdo va taraqqiyot konferensiyasi (UNCTAD) ning 2023 yilgi ma'lumotlariga ko'ra, dunyoda 5.400 dan ziyod maxsus iqtisodiy zona mavjud bo'lib, ular yillik 500 mlrd AQSh dollaridan ortiq xorijiy to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar (XTI) va 100 mln ga yaqin ish o'rinni o'z ichiga oladi. O'zbekiston Respublikasida EIZ larni rivojlantirish davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. 2008 yilda tashkil etilgan Navoiy maxsus industrial-logistik zonasidan tortib to hozirgi kungacha mamlakatda 23 ta turli shakldagi EIZ ishga tushirildi. "Yangi O'zbekiston" Taraqqiyot strategiyasi

**"ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO'NALISHLARI" nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-3, 2026**

(2022-2026) doirasida EIZ larga jalb etiladigan investitsiyalar hajmini 2026 yilga kelib 5 mlrd AQSh dollariga yetkazish maqsadi belgilangan.

Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston EIZ larining investitsion salohiyatidan hali to'liq foydalanilmayapti. 2023 yil holatiga ko'ra, EIZ lardagi band bo'lgan rezidentlar soni rejalashtirilgan ko'rsatkichning atigi 61 foizini, jalb etilgan investitsiyalar esa 68 foizini tashkil etdi. Bu holat EIZ lardagi investitsion muhitni chuqur ilmiy tahlil qilish va samaradorligini oshirish yo'llarini ishlab chiqish zaruriyatini belgilab bermoqda. Ushbu tadqiqotning maqsadi O'zbekiston erkin iqtisodiy zonalarida investitsion muhitni kompleks baholash metodologiyasini takomillashtirish va ularning investitsion samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

1. O'zbekiston EIZ larining umumiy tavsifi va investitsion ko'rsatkichlari.

O'zbekistondagi EIZ larni uch turga ajratish mumkin: industrial-logistik zonalar (Navoiy ITIZ), maxsus industrial zonalar (Angren, Jizzax, Urgut) va texnoparklardan iborat bo'lib, har birining o'ziga xos ixtisoslashuvi, soliq imtiyozlari va boshqaruv tizimi mavjud. 2023 yil yakuniga ko'ra, barcha EIZ larda jami 1.847 ta rezident korxona ro'yxatdan o'tgan, ularning 34 foizi xorijiy kapital ishtirokidagi korxonalar hisoblanadi.

1-jadval. O'zbekiston asosiy EIZ larining investitsion ko'rsatkichlari (2023 y.)

EIZ nomi	Tashkil etilgan yil	Rezidentlar soni	Jalb etilgan XTI (mln \$)	Eksport hajmi (mln \$)
Navoiy ITIZ	2008	312	1.240	890
Angren MSIZ	2012	287	580	420
Jizzax MSIZ	2013	198	310	215
Urgut MSIZ	2017	145	180	130

**"ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO'NALISHLARI" nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-3, 2026**

EIZ nomi	Tashkil etilgan yil	Rezidentlar soni	Jalb etilgan XTI (mln \$)	Eksport hajmi (mln \$)
Nukus MSIZ	2019	98	95	62
Termiz MSIZ	2020	76	78	45
Kosonsoy MSIZ	2021	54	45	28
JAMI	—	1.170	2.528	1.790

Manba: O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

2. Investitsion muhitni baholash metodologiyasi.

Tadqiqotda EIZ larning investitsion muhitini baholash uchun ko'p mezonli indekslashtirish metodologiyasi ishlab chiqildi. Ushbu metodologiya beshta omil guruhidan iborat bo'lib, har bir guruh uchun og'irlik koeffitsienti ekspert so'rovi asosida belgilandi:

2-jadval. Investitsion muhitni baholash omillari va ularning og'irligi

№	Omil guruhi	Og'irlik koeff. (%)	Asosiy mezonlar soni
1	Soliq-bojxona imtiyozlari tizimi	25%	5 ta mezon
2	Ma'muriy tartib-qoidalar soddaligi	22%	6 ta mezon
3	Infratuzilma va logistika sifati	20%	5 ta mezon
4	Inson kapitali va mehnat bozori	18%	4 ta mezon

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO’NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-3, 2026**

№	Omil guruhi	Og'irlik koeff. (%)	Asosiy mezonlar soni
5	Huquqiy muhit va risklarni boshqarish	15%	3 ta mezon
	JAMI	100%	23 ta mezon

Manba: muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

Har bir mezon bo'yicha baholash 1 dan 10 gacha bo'lgan shkala bo'yicha amalga oshirilib, og'irlashtirilgan yig'indi investitsion muhit indeksini (IMI) beradi. $IMI = 1-4,9$ bo'lsa — past daraja, $5-7,4$ bo'lsa — o'rta daraja, $7,5-10$ bo'lsa — yuqori daraja sifatida tavsiflanadi.

3. Tahlil natijalari va asosiy muammolar.

Ishlab chiqilgan metodologiya bo'yicha o'tkazilgan baholash natijalari shuni ko'rsatdiki, O'zbekiston EIZ larining umumiy investitsion muhit indeksi (IMI) o'rtacha 5,8 ballni tashkil etib, o'rta darajaga to'g'ri keladi. Navoiy ITIZ 7,1 ball bilan eng yuqori, Kosonsoy MSIZ esa 4,2 ball bilan eng past ko'rsatkichga ega.

Tahlil davomida quyidagi tizimli muammolar aniqlandi: birinchidan, raqamli xizmatlar yetishmasligi — EIZ lardagi ma'muriy xizmatlarning atigi 38 foizi to'liq raqamli formatda taqdim etiladi, bu investorlar uchun qo'shimcha vaqt va xarajat sarfiga olib kelmoqda; ikkinchidan, kadrlar muammosi — texnik va muhandislik mutaxassislarining yetishmasligi ayniqsa yuqori texnologiyali tarmoqlarda kuchli sezilmoqda (bo'sh ish o'rinlarining 42 foizi to'ldirilmagan); uchinchidan, infratuzilma bo'shliqlari — EIZ larning atigi 54 foizi yetarli darajada temir yo'l yoki avtomobil yo'li bilan ta'minlangan; to'rtinchidan, moliyaviy xizmatlar cheklanganligi — EIZ hududida ishlaydigan banklar soni kam, xalqaro hisob-kitob tizimlarining qamrovi tor.

4. Xalqaro tajriba va qiyosiy tahlil.

**"ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO'NALISHLARI" nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-3, 2026**

Xalqaro muvaffaqiyatli EIZ lar tajribasi quyidagi darslarni beradi: Xitoyning Shenzhen maxsus iqtisodiy zonasi (1980 yildan) 42 yil ichida aholisi 30 mingdan 17 mln ga, YaIM hajmi 270 mln yuandan 3 trillion yuanga o'sdi. Bu muvaffaqiyatning asosiy omillari: aniq ixtisoslashuv (elektronika klasteri), bosqichma-bosqich imtiyozlar tizimi va kuchli infratuzilma sarmoyasi. Singapurning Jurong industrial park tajribasi esa davlat-xususiy sheriklik modelining samaradorligini tasdiqladi — hozirda 7.000 dan ortiq kompaniya 100 mlrd SGD dan ziyod investitsiya bilan faoliyat yuritmoqda. Dubai Jebel Ali erkin zonasi esa "bir darcha" tamoyilini mukammal darajada joriy etib, investorlar barcha ruxsatnoma va hujjatlarni 72 soat ichida rasmiylashtirishga erishdi.

5. Tavsiyalar va kutilayotgan samara.

Tadqiqot natijalari va xalqaro tajriba asosida O'zbekiston EIZ larining investitsion samaradorligini oshirish uchun quyidagi to'rtta strategik yo'nalish tavsiya etiladi:

Birinchi yo'nalish — raqamli transformatsiya: EIZ boshqaruvini to'liq raqamlashtirish, yagona "Virtual investitsion kengash" platformasini yaratish, barcha ruxsatnoma va hujjatlarni 5 ish kuniga kamaytirish. Bu chora investorlar ma'muriy xarajatlarini 35-40 foizga qisqartirishi mumkin.

Ikkinchi yo'nalish — klaster ixtisoslashuvi: har bir EIZ uchun bir yoki ikki tarmoq bo'yicha aniq ixtisoslashuv belgilash va shu tarmoq bo'yicha qo'shimcha imtiyozlar joriy etish. Masalan, Navoiy ITIZ — aviatsiya va logistika; Angren — kimyo va materiallar sanoati; Jizzax — elektronika va muhandislik; Urgut — oziq-ovqat qayta ishlash va eksport.

Uchinchi yo'nalish — inson kapitaliga investitsiya: EIZ ga yaqin hududlarda ixtisoslashtirilgan kasb-hunar kollejlari va texnik universitetlar bilan uzoq muddatli hamkorlik shartnomalari tuzish, "EIZ stipendiyasi" dasturini yo'lga qo'yish va xorijiy mutaxassislarni jalb etishni soddalashtirish.

**"ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO'NALISHLARI" nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-3, 2026**

To'rtinchi yo'nalish — moliyaviy innovatsiyalar: EIZ larda maxsus "Raqamli investitsion obligatsiyalar" chiqarish mexanizmini joriy etish, xalqaro moliya institutlari (ADB, IFC, EBRD) bilan hamkorlikni kuchaytirish va kirishlik kapitaliga kafolat fondini tashkil etish.

3-jadval. Tavsiyalar amalga oshirilganda kutilayotgan natijalar (2030 y.)

Ko'rsatkich	2023y. (hozirgi holat)	2030 y. (prognoz)
Jalb etilgan XTI hajmi (mlrd \$)	2,5	6,2 (+148%)
EIZ rezidentlari soni	1.847	4.500 (+144%)
Eksport hajmi (mlrd \$)	1,8	4,8 (+167%)
Yaratilgan ish o'rinlari	68.000	180.000 (+165%)
Investitsion muhit indeksi (IMI)	5,8 ball	7,6 ball (+31%)

Manba: muallif hisob-kitoblari asosida.

XULOSA

O'zbekiston erkin iqtisodiy zonalarining investitsion muhitini kompleks baholash natijalari shuni ko'rsatdiki, ular o'rta darajadagi investitsion jozibadorlikka ega (IMI=5,8) bo'lib, yuqori darajaga chiqishning katta salohiyatiga ega. Asosiy to'siq omillar: raqamli xizmatlarning rivojlanmaganligi, kadrlar tanqisligi va infratuzilma bo'shliqlari hisoblanadi. Ishlab chiqilgan to'rtta strategik yo'nalish — raqamli transformatsiya, klaster ixtisoslashuvi, inson kapitaliga investitsiya va moliyaviy innovatsiyalar — izchil amalga oshirilgan taqdirda 2030 yilga kelib EIZ larga jalb etilayotgan XTI hajmini 2,5 baravarga oshirish va 110.000 dan ortiq yangi ish o'rnini

**"ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO'NALISHLARI" nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-3, 2026**

yaratish imkonini beradi. Bu esa O'zbekistonning markaziy Osiyo mintaqasidagi eng istiqbolli investitsion yo'nalishlardan biriga aylanishiga zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni "O'zbekiston Respublikasining 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasi to'g'risida". — Toshkent, 2022.
2. UNCTAD. World Investment Report 2023: Investing in Sustainable Energy for All. — Geneva: United Nations, 2023. — 248 p.
3. Farole T., Akinci G. Special Economic Zones: Progress, Emerging Challenges, and Future Directions. — Washington: World Bank Publications, 2011. — 374 p.
4. G'ulomov S.S. Erkin iqtisodiy zonalar: xorijiy tajriba va O'zbekiston amaliyoti. — Toshkent: Fan nashriyoti, 2021. — 248 b.
5. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. EIZ larning investitsion faoliyati to'g'risida yillik hisobot 2023. — Toshkent, 2024.
6. Isoqov B.I., Raxmatullayev M.N. Maxsus iqtisodiy zonalarda investitsion iqlimni baholash metodologiyasi // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar ilmiy elektron jurnali. — 2022. — №3. — B. 88-101.
7. McKinsey Global Institute. Special Economic Zones: The Winning Formula. — New York: McKinsey & Company, 2022. — 56 p.
8. World Bank Group. Doing Business 2023: Economy Profile of Uzbekistan. — Washington, 2023. — 112 p.

